

TRI SUSJEDNE ZEMLJE IZ ISTOČNOG PARTNERSTVA: UKRAJINA, MOLDOVA I BJELARUS

EU je svoju politiku Istočnog partnerstva utvrdio 2009. godine, obuhvativši njome šest bivših zemalja Sovjetskog Saveza: Armeniju, Azerbajdžan, Bjelarus, Gruziju, Moldovu i Ukrajinu. Istočno partnerstvo uspostavljeno je kako bi se podržali napori u provedbi političkih, društvenih i gospodarskih reformi u tim zemljama, s ciljem jačanja demokratizacije i dobrog upravljanja, energetske sigurnosti, zaštite okoliša te ekonomskog i društvenog razvoja. Osim Bjelarusu, sve su te zemlje članice Parlamentarne skupštine Euronest.

UKRAJINA

Dramatični događaji koji još od studenoga 2013. potresaju Ukrajinu počeli su kao proeuropski prosvjedi protiv odluke tadašnjeg predsjednika Viktora Janukoviča da ne potpiše Sporazum o pridruživanju s EU-om parafiran u ožujku 2012. Ti su događaji naposljetku doveli do smjene vlade i do parlamentarnih izbora u listopadu 2014., nakon kojih na vlast dolaze proeuropske proreformske stranke.

Nakon pokreta zapamćenog kao „Euromajdan“, Rusija je u ožujku 2014. pripojila Krim, a istočnu Ukrajinu zahvatio je oružani sukob koji su izazvali separatisti uz podršku Rusije. Prema podacima UN-a, u Ukrajini je od početka sukoba poginulo više od 12 000 osoba^[1]. Ta brojka obuhvaća i 298 osoba koje su 17. srpnja 2014. stradale u padu zrakoplova na letu MH17 zrakoplovne kompanije Malaysian Airlines koji se srušio na području pod kontrolom separatista.

Unatoč sporazumima iz Minska sklopljenima 2015. i uspostavi više formata za pregovore, uključujući trostranu kontaktnu skupinu (OESS, Rusija i Ukrajina) i tzv. normandijski format (Rusija, Ukrajina, Njemačka i Francuska), povremeno izbijanje sukoba dovodi u pitanje održivost primirja. EU je ukidanje ekonomskih sankcija protiv Rusije uvjetovao njezinim potpunim poštovanjem Sporazuma iz Minska. Sankcije su i dalje na snazi.

Ukrajinskim državljanima s biometrijskom putovnicom od 11. lipnja 2017. nije potrebna viza za putovanje u EU kraće od 90 dana jer je Ukrajina ispunila uvjete iz akcijskog plana za liberalizaciju viznog režima. Svrha tog režima kratkoročnog boravka bez vize jest omogućiti izravne kontakte među ljudima i ojačati poslovne, društvene i kulturne veze između Unije i Ukrajine^[2].

[1]<https://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/ReportUkraine16Nov2018-15Feb2019.pdf>

[2]eas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/4081/eu-ukraine-relations-factsheet_en

Sporazum o pridruživanju stupio je na snagu 1. rujna 2017., a primjenjivao se privremeno i djelomično još od 1. studenoga 2014. Jedan od ključnih dijelova tog Sporazuma, Produbljeno i sveobuhvatno područje slobodne trgovine (DCFTA), u potpunosti se primjenjuje od 1. siječnja 2016.

Sporazum o pridruživanju otvara nove gospodarske mogućnosti i za EU i za Ukrajinu. Zahvaljujući njemu, Unija je učvrstila svoj položaj najvažnijeg ukrajinskog trgovinskog partnera. U 2018. trgovinska razmjena s EU-om iznosila je 42 %^[3]. ukupne vrijednosti trgovinske razmjene Ukrajine.

U travnju 2019. predsjednika Porošenka je na predsjedničkim izborima pobijedio Volodimir Zelenski, dotad nepoznat kao političar. Predsjednik Zelenski raspustio je parlament i sazvaio prijevremene izbore u srpnju 2019. Na tim izborima njegova stranka, „Sluga naroda”, uvjerljivo je pobijedila što joj je osiguralo apsolutnu većinu od 254 od ukupno 424 mjesta u parlamentu. Sukladno rezultatima izbora, članovi stranke Sluga naroda dobili su funkcije predsjednika parlamenta (Dmytro Razumoskiv) i predsjednika vlade (Oleskni Honcharuk).

EU je obećao izdvojiti 12,8 milijardi EUR u vidu paketa potpore za proces reformi u Ukrajini, od čega su 2,81 milijarde EUR već isplaćene u okviru makrofinancijske pomoći. Na temelju zajednički dogovorenog plana reformi, EU pomno prati napredak u nizu prioriternih područja: borbi protiv korupcije, reformi pravosuđa, ustavnim i izbornim reformama, poboljšanju poslovne klime, energetske učinkovitosti te reformi javne uprave. Treći i posljednji obrok makrofinancijske pomoći u iznosu od 600 milijuna EUR otkazan je 18. siječnja 2018. jer Ukrajina nije ispunila zadane uvjete. Međutim, EU je u srpnju 2018. postigao dogovor o novom programu makrofinancijske pomoći u iznosu od jedne milijarde EUR^[4]. Prvi dio (500 milijuna EUR) iz ovog paketa isplaćen je u studenome 2018. nakon što je Ukrajina ispunila svoje obveze dogovorene s EU-om.

U jesen 2014. Komisija je osnovala posebnu [Skupinu za podršku Ukrajini](#) koja okuplja stručnjake iz institucija EU-a i država članica te koja ukrajinskim vlastima pruža koordinaciju i savjetovanje u ključnim sektorima reformi.

U Ukrajinu je u prosincu 2014. upućena [Savjetodavna misija EU-a za reformu sektora civilne sigurnosti u Ukrajini \(EUAM\)](#) koja koordinira međunarodnu potporu sektoru civilne sigurnosti i, osim operativnog djelovanja, pruža strateške savjete ukrajinskim vlastima, uključujući edukaciju o tome kako razviti održive, odgovorne i učinkovite sigurnosne službe koje jačaju vladavinu prava.

A. Stajalište Europskog parlamenta

Tijekom osmog parlamentarnog saziva 2014. - 2019. Europski parlament donio je 19 rezolucija o Ukrajini. Zadnja, ona o provedbi Sporazuma o pridruživanju između EU-a i Ukrajine, donesena je 12. prosinca 2018. Parlament je 25. listopada 2018. donio i rezoluciju o stanju u Azovskom moru. Nagradu Saharov za slobodu mišljenja dodijelio je za 2018. ukrajinskom filmskom redatelju Olegu Sentsovu, koji je u Rusiji osuđen na

---

[3][https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2019/639307/EXPO_STU\(2019\)639307_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2019/639307/EXPO_STU(2019)639307_EN.pdf) – str. 21

[4]http://europa.eu/rapid/press-release_IP-18-6600_en.htm

zatvorsku kaznu od 20 godina zato što je protestirao protiv nezakonite ruske okupacije Krima.

B. Međuparlamentarna suradnja

U okviru svojih aktivnosti pružanja potpore demokraciji u Ukrajini, Europski parlament provodi i dalekosežan program izgradnje kapaciteta namijenjen ukrajinskom parlamentu – Vrhovnoj radi. Svi se ti naponi oslanjaju na preporuke koje je između rujna 2016. i veljače 2017. sastavila misija za procjenu potreba pod vodstvom bivšeg predsjednika Europskog parlamenta Pata Coxa.

Parlament upravlja i procesom posredovanja, tzv. dijalogom „Jean Monnet”, u okviru kojeg se sastaju predsjednik Vrhovne rade i čelnici političkih skupina kako bi zajedno pratili provedbu tih preporuka.

Pravni okvir za potporu Parlamenta i izgradnju kapaciteta su Memorandum o razumijevanju potpisan s Vrhovnom radom 3. srpnja 2015. i Sporazum o administrativnoj suradnji koji su glavni tajnici dvaju parlamenata potpisali u ožujku 2016. godine.

Deveta sjednica Parlamentarnog odbora za pridruživanje EU-a i Ukrajine održana je 13. i 14. ožujka 2019. u Strasbourgu. U završnoj izjavi i preporukama taj je Odbor ponovno istaknuo svoju snažnu potporu suverenosti i teritorijalnoj cjelovitosti Ukrajine u njezinim međunarodno priznatim granicama. Prepoznao je reformske napore ostvarene od 2014. unatoč vrlo nepovoljnim uvjetima. Također je ponovio da je za uspjeh cjelokupnog procesa reformi i dovršetak reforme pravosuđa ključna učinkovita borba protiv korupcije^[5].

C. Promatranje izbora

Europski parlament vrlo je aktivan u promatranju izbora u Ukrajini; uputio je promatračke misije na predsjedničke, parlamentarne i lokalne izbore 2014. i 2015. te na predsjedničke i parlamentarne izbore 2019.

Na cijelom teritoriju Krima, 18. rujna 2016. održani su izbori za rusku Dumu, no Ured za demokratske institucije i ljudska prava Organizacije za europsku sigurnost i suradnju (OESS/ODIHR) nije ih promatrao. Na Krimu su 18. ožujka 2018. održani i ruski predsjednički izbori, što je izazvalo osude i nove sankcije EU-a^[6]. U istočnim regijama Ukrajine 11. studenoga 2018. održani su „predsjednički i parlamentarni izbori”, koje EU nije priznao jer ih je smatrao protivnima slovu i duhu sporazumâ iz Minska.

MOLDOVA

EU i Moldova potpisali su 27. lipnja 2014. Sporazum o pridruživanju, uključujući Sporazum o području produbljene i sveobuhvatne slobodne trgovine koji je stupio na snagu u srpnju 2016. Sporazumom o pridruživanju jačaju se političke i gospodarske veze Moldove s EU-om. Njime se uspostavlja plan reformi u područjima ključnima za dobro upravljanje i gospodarski razvoj te se jača suradnja u nekoliko sektora.

---

[5] <http://www.europarl.europa.eu/delegations/en/d-ua/activities/inter-parliamentary>

[6] <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2018/05/14/ukraine-eu-adds-five-persons-involved-in-the-organisation-of-russian-presidential-elections-in-illegally-annexed-crimea-and-sevastopol-to-sanctions-list/>

Moldova se potpisivanjem Sporazuma obvezala da će svoje domaće politike reformirati u skladu sa zakonima i praksom EU-a. Plan za provedbu Sporazuma o pridruživanju koji sadrži 13 prioriteta definiran je u revidiranom planu za pridruživanje 2017. – 2019. usvojenom u kolovozu 2017. Kako bi se proveo taj ambiciozni plan, Moldova dobiva veliku potporu EU-a.

Od travnja 2014. godine Moldova je prva zemlja Istočnog partnerstva koja uživa prednosti bezviznog režima. No, nakon skandala s bankovnim prijevarama 2014., isplata pomoći EU-a bila je privremeno obustavljena. Međutim, nakon što je krajem 2016. Međunarodni monetarni fond s Moldovom postigao dogovor o sudjelovanju u programu čiji je glavni cilj bio stabilizacija bankarskog sektora, Unija je nastavila s isplaćivanjem svoje proračunske potpore. U razdoblju između 2014. i 2017. bilateralna pomoć Moldovi u okviru Europskog instrumenta za susjedstvo kretala se između 335 i 410 milijuna EUR. Novi višegodišnji program EU-a za razdoblje 2017. – 2020. (u iznosu između 284 milijuna i 348 milijuna EUR) donesen je u rujnu 2017., a usmjeren je na sljedeće prioritetne sektore: gospodarski razvoj i stvaranje tržišnih prilika; jačanje institucija i dobrog upravljanja, uključujući vladavinu prava i sigurnost; povezivost, energetska učinkovitost, okoliš i klimatske promjene; mobilnost i kontakte među ljudima.

Nakon parlamentarnih izbora 2014. moldavski liberali i socijalisti ušli su u koaliciju, iako je prorуска Socijalistička partija osvojila većinu. Sastav vlade se, međutim, promijenio nekoliko puta, a također su se dramatično mijenjali i parlamentarni savezi, pa tako i politička scena i time ukazivalo na političku nestabilnost zemlje. Na predsjedničkim izborima održanima u jesen 2016. pobijedio je proruski kandidat Socijalističke partije Igor Dodon.

Vladajuća koalicija donijela je u srpnju 2017. novi izborni zakon kojim je dotadašnji razmjerni sustav zamijenjen mješovitim, pri čemu se 51 zastupnik bira iz izbornih jedinica s jednim zastupnikom, a 50 proporcionalnim glasovanjem, unatoč negativnim mišljenjima Komisije iz Venecije, ODIHR-a OESS-a i nekolicine lidera EU-a. Na parlamentarnim izborima u veljači 2019. ponovno je pobijedila Socijalistička stranka (35 mjesta): iza nje je Demokratska stranka (30 mjesta), blok ACUM (26 mjesta) i stranka Șor (7 mjesta). U lipnju 2019. osnovana je koalicijska vlada u koju su ušli blok ACUM i Socijalistička stranka, na čelu s premijerkom Maiom Sandu.

Veliki problem za Moldovu i dalje je pitanje odcjepljenja regije Pridnjestrovlja koja je jednostrano proglasila neovisnost. U procesu pregovora o rješavanju sukoba u Pridnjestrovlju EU u formatu 5 + 2 sudjeluje kao promatrač te se nastavlja zalagati za sveobuhvatno i mirno rješenje koje se temelji na suverenosti i teritorijalnoj cjelovitosti Moldove s posebnim statusom Pridnjestrovlja. Osim toga, kao posljedica posebnog statusa Gagauzije s vremena na vrijeme dođe i do političkih napetosti između Kišinjeva i Komrata, glavnog grada te pokrajine.

A. Stajalište Europskog parlamenta

Europski parlament usvojio je 4. srpnja 2017. [Stajalište](#) o prijedlogu Komisije da se Moldovi dodijeli makrofinancijska pomoć u maksimalnom iznosu od 100 milijuna EUR. U svojem stajalištu Parlament je inzistirao na tome da su ta sredstva namijenjena za pomoć za gospodarski i društveni razvoj Moldove i naglasio da će preduvjet za isplatu

makrofinancijske pomoći biti poštovanje djelotvornih demokratskih mehanizama, uključujući parlamentarni sustav i vladavinu prava. U srpnju 2018., prvi obrok makrofinancijske pomoći zamrznut je nakon što su poništeni rezultati lokalnih izbora u glavnom gradu Kišinjevu kada je pobijedio oporbeni kandidat Andrei Nastase.

B. Međuparlamentarna suradnja

Odnosi između EU-a i Moldove formalizirani su 2014. potpisivanjem Sporazuma o pridruživanju. Prva sjednica Vijeća za pridruživanje između EU-a i Moldove održana je 16. ožujka 2015., dok je šesta sjednica Parlamentarnog odbora za pridruživanje između EU-a i Moldove održana u travnju 2018. u Kišinjevu^[7]. U svojoj završnoj izjavi i dokumentu s preporukama, Odbor potiče moldavske institucije da se usredotoče na poboljšanje životnih uvjeta i jačanje vladavine prava te ističe potrebu da se nastavi raditi na provedbi Sporazuma o pridruživanju / područja produbljene i sveobuhvatne slobodne trgovine. Odbor je istaknuo ulogu koju civilno društvo ima u praćenju provedbe Sporazuma o pridruživanju i podsjetio na važnost jamčenja medijskog pluralizma te zaštite neovisnih medija i slobode izražavanja. Naposljetku, posebno je naglašena važnost borbe protiv korupcije i pranja novca te potrebe za promicanjem nepristranog i funkcionalnog pravosuđa.

C. Promatranje izbora

Parlament je bio pozvan na promatranje svih nedavnih parlamentarnih izbora u Moldovi. Njegovo izaslanstvo promatralo je i predsjedničke izbore 2016. godine. U veljači 2019., Parlament je promatrao parlamentarne izbore u Moldovi koji su se, kako je izjavio, održali bez većih incidenata i kojima se uglavnom dobro upravljalo. Izražena je, međutim, i zabrinutost u vezi s informacijama da je građanima bilo plaćeno da glasaju za određene stranke u okviru organiziranog prijevoza glasača autobusom iz Pridnjestrovija. U preliminarnom izvješću ODIHR-a, za kampanju pak stoji da je bila narušena zbog optužbi o pritiscima na javne službenike, snažnim indicijama o kupovanju glasova i zloupotrebi državnih sredstava.

BJELARUS

U posljednjih su nekoliko desetljeća odnosi Unije i Bjelarusu znali biti teški zbog stalnog kršenja ljudskih i građanskih prava u toj zemlji. Međutim, Bjelarus od 2015. pokazuje otvoreniji stav prema EU-u i Istočnom partnerstvu. Odnosi ove države sa zapadnim zemljama poboljšali su se, a Bjelarus je odigrao važnu ulogu kao domaćin razgovora o ukrajinskoj krizi kojima je Unija posredovala. EU se zauzvrat obvezao na politiku „kritičkog angažmana” s Bjelarusom, kao što je navedeno u [zaključcima](#) Vijeća od 15. veljače 2016.

Iako EU osuđuje dokazima dobro potkrijepljena kršenja ljudskih prava u Bjelarusu, Bruxelles je otvoren za daljnji angažman Unije i sektorsku suradnju pod uvjetom da se suradnja temelji na zajedničkim vrijednostima i poštovanju općih temeljnih sloboda, vladavine prava i ljudskih prava, među ostalim i u pogledu smrtne kazne.

Vijeće je 25. veljače 2016. odlučilo da neće produžiti restriktivne mjere za 170 osoba i tri poduzeća, čije je uvrštavanje na popis već bilo obustavljeno. Produžilo je, međutim,

---

[7]http://www.europarl.europa.eu/cmsdata/141500/1150543-5_VE.pdf

druge mjere koje su već bile na snazi, uključujući embargo na oružje, zamrzavanje imovine i zabranu putovanja za četiri osobe uvrštene na popis jer ih se vezuje za nerazriješeni slučaj nestanka dvojice oporbenih političara, jednog poduzetnika i jednog novinara. Vijeće je te restriktivne mjere produljilo do 28. veljače 2020^[8].

Dijalog o ljudskim pravima između EU-a i Bjelarusu obnovljen je 2016., a posljednji krug razgovora održan je u srpnju 2017. Kako bi se osigurao forum za politički dijalog na razini viših dužnosnika, godine 2016. osnovana je koordinacijska skupina EU-a i Bjelarusu. Glavna zadaća tog tijela jest upravljanje suradnjom između EU-a i Bjelarusu i nadziranje daljnjeg razvoja odnosa. U travnju 2018. skupina se sastala peti put, a EU je pritom ponovio potrebu za sveobuhvatnom reformom izbornog zakonodavstva i protivljenje smrtnoj kazni^[9].

Bjelarus proaktivno sudjeluje bilateralno, ali i u multilateralnim formatima suradnje Istočnog partnerstva. Pregovori o partnerstvu za mobilnost zaključeni su 2017., a u tijeku su pregovori o pojednostavljenju viznog režima i ponovnom prihvatu. Strane trenutačno dovršavaju pregovore o prioritetima partnerstva, što će biti prvi dokument potpisan između Bjelarusu i EU-a.

Unatoč nesumnjivom napretku, stanje ljudskih prava i dalje je zabrinjavajuće. Brojni prosvjedi održani diljem Bjelarusu u veljači i ožujku 2017. označili su još jednu prekretnicu u bilateralnim odnosima. Unija je snažno osudila represiju protiv mirnih prosvjednika. Osim toga, s dva pogubljena zatvorenika u listopadu 2017. i još četvoricom 2018., Bjelarus je jedina zemlja na europskom kontinentu koja i dalje izvršava smrtnu kaznu. Rasprave o mogućem moratoriju na smrtnu kaznu, s ciljem njezina ukidanja, redovito se spominju, ali još nije došlo do njegova ostvarenja.

A. Stajalište Europskog parlamenta

Europski parlament donio je nekoliko rezolucija u kojima se Bjelarusu kritizira zbog političkih zatvorenika, ograničavanja slobode medija i civilnog društva, nepoštovanja ljudskih prava, uključujući zadržavanje smrtno kazne, i neregularnih parlamentarnih izbora. U rezoluciji od 19. travnja 2018., Parlament je podržao kritički angažman EU-a s Bjelarusom dokle god je on uvjetovan poduzimanjem konkretnih mjera u smjeru demokratizacije i poštovanja temeljnih sloboda i ljudskih prava. Naročito je pozvao Bjelarusu da se pridruži globalnom moratoriju na izvršenje smrtno kazne kao prvom koraku prema njezinu trajnom ukidanju. U rezoluciji od 4. listopada 2018. Parlament je još jednom osudio uznemiravanje i zatvaranje novinara i pripadnika neovisnih medija te je ponovno uputio apel na jačanje poštovanja demokratskih načela, vladavine prava te ljudskih prava i temeljnih sloboda.

B. Međuparlamentarna suradnja

Parlament ne priznaje Nacionalnu skupštinu Bjelarusu zbog načina na koji se u toj zemlji održavaju izbori. Stoga s njom ne održava bilateralne odnose. Umjesto toga, izaslanstvo Parlamenta za odnose s Bjelarusom redovito se sastaje s predstavnicima bjelaruske oporbe i civilnog društva s kojima raspravlja o razvoju političke i gospodarske

---

[8] <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2019/02/25/belarus-eu-prolongs-arms-embargo-and-sanctions-against-4-individuals-for-one-year/>

[9] https://eeas.europa.eu/delegations/belarus_en/43689/EU-Belarus%20Coordination%20Group%20met%20for%20the%20fifth%20time

situacije u toj zemlji. Ispunjavanje standarda OESS-a u pogledu izbora preduvjet je za uključivanje Bjelarusu u Parlamentarnu skupštinu Euronest, što znači da sve dok se ne ispune demokratske norme za parlamentarne izbore bjeloruski zastupnici ne sudjeluju u Parlamentarnoj skupštini Euronest i njezinim tijelima. Izaslanstva Europskog parlamenta ipak su u više navrata odlazila u Bjelarus, primjerice u lipnju 2015., srpnju 2017. i listopadu 2018.

C. Promatranje izbora

Bjelarus od 2001. nije pozvao Parlament na promatranje izbora. Zadnji parlamentarni izbori održani su 11. rujna 2016., a misije za promatranje izbora vodili su OESS/ODIHR i Parlamentarna skupština Vijeća Europe. Idući parlamentarni izbori predviđeni su za 17. studenoga 2019.

Mario Damen
11/2019

